

Joulun tarina

On jouluku. Salit ja tuvat säteilevät valosta. Haarakynttilöitä palaa pöydillä. Komeihin kruunuihin ja yksinkertaisiin, riippuviin havukiehkuroihin on sytytetty elävät liekit. Kuusi on kaiken keskuksena. Köyhän majan pieni näre kantaa oksillaan muutamia vaatimattomia kynttilänpätkiä, mutta ne tuottavat yhtä paljon iloa ja ihastusta kuin korkeitten kuusien kymmenet juhla-valot. Kodin kynttilät palavat. Minkätähden? No koska on jouluku.

Näin kuvaili hämeenlinna-laissyntyinen kirjailija Hilja Haahti vuonna 1928 toimittamassaan kirjassa Kodin kynttilät.

Tänään me saamme aistia vanhanajan joulutunnelmaa täällä Museo Eerolan talossa, jonka seinät kätkevät sisäänsä muistorikkaita perinteitä menneiltä vuosikymmeniltä. Oljet pehmentävät askelten ääniä ja kynttilät lepattavat hiljaa. Kaikki tuoksuu talvelle ja nuoskalumelle joulusiivouksen jäljiltä. Pirtti on jäänyt sellaiseksi, kuin se olisi aamuvarhaisella jätetty joulukirkkoon lähtiessä, odottamassa asukkaitaan kiirehtimään takaisin ja täyttämään seinänsä lauluin sekä leikein.

Joulun alusaika oli valon aikaa pimeyden keskellä. Kynttilöitä poltettiin joka taloudessa ja leivinuunit pysyivät kuumina myöhään yöhön. Oljet pehmittivät lattiaa ja pitivät pakkasöiden koleuden kauempana. Ne levitettiin usein jo hyvissä ajoin muistuttamaan tulevasta levon ja rauhan hetkestä. Aikoinaan oli tapana nukkua niiden päällä, jotta vainajat pääsisivät nukkumaan pehmeisiin, kuohkeisiin lakanoihin.

Aattoamuna pihalle nostettiin joululyhde. Lyhteellä on joulua pidemmät perinteet. Vanha kansa kertoo, että lyhteellä haluttiin muistaa keskitalven sydämessäkin metsän eläimiä, jotta kukaan ei jäisi juhlapäivänä lahjatta tai yksin.

Kirkonmenoja järjestettiin jouluisin usein kahdet, muutaman tunnin välein. Varhainen kirkko oli tarkoitettu erityisesti maatalouden piirissä eläville. Jouluna ei tehty töitä, mutta eläimistä oli tietenkin huolehdittava. Ensimmäinen kirkonmeno ajoitettiin heti eläinten ruokkimisen jälkeen ja näin joulun viettoon ja rauhoittumiseen päästiin aiemmin.

Joulukirkot vetivät paanukattojensa suojaan koko kylän ja samalla päästiin tuttaville ja naapureille toivottamaan hyvää jouluku ja vaihtamaan kuulumisia. Palkollisille oli varattu tilaa parven alta ja lehtereiltä, kun kylän tilalliset pääsivät paremmille paikoille.

Rakas joulumme on elänyt muutoksesta muutokseen. Talomme tuvan puoli on sisustettu talonpoikaiseen jouluasuuin. Muistojemme jouluksi, joka kaikuu yhä tämän päivän joulussa. Prameammaksi kruusattu salimme on saanut vaikutteita herrasväen maailmanmatkoilta, koristeellisemmän ja väririkkaamman joulun saavuttua Euroopasta kohti Pohjolaa.

Joulukuuset rantautuivat Suomeen 1900-luvun alussa, mutta vasta kansakoulun tavoitettua koko väestön kuuset pääsivät tupiimme kautta maan. Vain vuosikymmenen ajan elivät kynttilät rintarinnan puodemme kanssa, steariinia valuttaen. Jo 1950-luvulla sähkökynttilöitä nostettiin kuusten oksille tavallisissakin kodeissa ja paloturvallisempi jouluku saapui maahamme.

Maamme itsenäistyminen toi tarpeen nostaa esille suomalaisiksi koettuja perinteitä. Tuomaanristi paljastui perinteentutkimuksen yhteydessä ainoaksi kotimaiseksi ainutlaatuiseksi jouluperinteeksemme. Tuo taidolla vuoltu koriste oli ollut yksinomaan tunnusomainen Korppoossa, mutta itsenäistymisemme myötä se nousi tuntemattomuudesta kansalliseksi koristeeksi.

Toinen esille nostettu joulun koriste oli himmeli, joka on ikivanha skandinaavinen koriste. Himmeleitä valmistettiin aiemmin sato-onnen turvaamiseksi kekrin aikoihin. Kekrin kadotessa himmeli nostettiin jouluisin kattoon ja perinne sai luontaista jatkoa. Himmelit katosivat jouluistamme kuitenkin lähes

kokonaan 1920-luvun lopulla ja vasta Lotta-liikkeen julkaiseman perinnetietokirjassen myötä himmelit vähitellen palasivat jouluumme pienempinä, ja ilman lisäkoristeluita.

Himmeleiden valmistus kuului joulunalusajan askareisiin, erityisesti tytöillä. Olkikoristeita punottiin saunan jälkilöylyissä, olkien pysyessä taipuisampina kevyessä kosteudessa. Kylän nuoret miehetkin liittyivät usein talkoisiin ja himmeleiden valmistus olikin osa nuorison seurustelutapoja, tapa tavata toisiaan vapaasti ilman valvontaa ja viettää aikaa keskenään.

Myös kouluissa alettiin askartelemaan lippurivistöjä, joissa mukana oli siniristi. Kansakoulun vaikutus jouluumme on muutoinkin merkittävä. Kuusijuhlien mukana tapoihimme ovat kuusien lisäksi kantautuneet joulupuuro ja kiertotein ylioppilaskuntien puurojuhlien kautta myös pikkujoulut. Joulupukkikin tuli monelle nykyisellään tutuksi vasta kuusijuhlien köyhäinavustusten jakajana.

Ruokapöytäme oli aikoinaan runsas ja monipuolinen. 1900-luvun alussa ulkomaantuonti runsastutti tarjonnan ja juhlaruokien perinteet. Kallisarvoinen riisi syrjäytti kaurapuuron joulupöydästä, rosolli eli sallatti sai silliä tai silakkaa punajuuren, porkkanan ja perunan kylkeen. Laatikkoruuat yleistyivät kunnolla vasta pula-aikana, jolloin kylmää erinomaisesti kestävä lanttu pääsi loistamaan kansakunnan ruokkijana. Laatikkoruuat säästivät pula-aikaan halkoja, sillä ne kyettiin alustavan lämmityksen jälkeen laittamaan jatkokypsymään oljilla ilmatiiviiksi vuorattuihin laatikoihin.

Puromantelit ja eksoottiset hedelmätkin saapuivat hyllyille ja mausteet valtasivat keittiöistä tilaa. Sodat ja niitä seurannut pula-aika pelkistivät joulupöytää, johon jäivät laatikot ja kinkut, puurot ja lipeäkala. Mantelit löysivät tiensä takaisin puuroihin loppiaisen perinteenä ja maustekakut saivat sokerinsa takaisin.

Aiemmin joulupöydissä syötiin lammasta ja kuivattua lihaa. Vasta porsaan kasvatuksen noustessa merkittävään asemaan alkoivat kärsäkkäät löytämään tiensä juhlapöydän keskelle. Monessa talossa joulukinkut teurastettiin hyvissä ajoin ennen joulua, jotta ihrasta saatiin ainekset myös joulukynttilöiden valmistamiseen. Evakoiden mukana saapui joulupöytään karjalanpaisti, joka lämpiää yhä monessa taloudessa kinkun rinnalla. Vaikka sillekin löytyi sijansa, ei silavaa voinut suinkaan syrjäyttää, olihan se oleellinen kansakuntaa yhdistävä tekijä. Kinkku yleistyikin nopeasti eikä sota- tai pula-aikana löydetystä ilon lähteestä niin vain luovuttu. Maaseudulla kasvatettiin metsissä salaporsaita joulun varalle, niin omaan pöytään, kuin myytäväksi kaupunkiin pimeillä markkinoilla.

Joulu on valon juhla ja kynttilät koristivat ikkunoita. Kynttilöitä on poltettu vierasmaalaisten hallitsijoiden merkkipäivinä, mutta myös uhman merkiksi alunperin Runebergin päivänä ja jääkäreiden majapaikan ilmaisemiseksi. Kahden kynttilän perinne on arkisen kotikutoinen; Suomessa ikkunat olivat poikkeuksetta kaksiosaisia. Niissä kynttilät olisivat näyttäneet toispuoleisilta parittomalla määrällä ja neljä olisi ollut vain liian tuhlailevaa, eikä moista kerskakulutusta olisi joulunakaan katsottu hyvällä.

Jouluumme on siis elänyt muutosten aikaa tähän päivään asti. Pikkuhiljaa se on kerännyt uusia perinteitä mukaansa. Ruokapöytänsä tapoineen se omaksui kekristöämme, jouluaaton aamuhartaudet ovat uskonpuhdistuksen mukanaan tuomia. Kuuset ovat matkustaneet 1600-luvun saksalaisperinteistä tupiin kansakoulun kautta ja punanuttuinen joulupukki hylkäsi aiemmat elämänsä niin kekrissä kuin tapanin- ja nuutinpäivässäkkin vasta 1920-luvulla. Meidän joulupukkimme astui kuvaan pyhän Nikolauksen jälkeläisenä kaikkien tunteman Markus-sedän lastentunnilla vuonna 1927.

Vuoden 1928 kevät-talvi kului muuttopuuhissa, kun porotokat ja kotitontut siirsivät majapaikkansa Korvatunturille ihmisten asumuksien luota ja loivat omat ammattiliittonsa. Tontut siirtyivät hyvistä teoista ja huolehtimisesta palkitsemaan ja tarkkailemaan. Oli tullut aika, jossa ihmisten oli otettava vastuu omasta onnestaan.

Lasten Joulu –lehdessä vuonna 1923 on julkaistu runo ”JOULU” jonka on kirjoittanut Emil Lindahl.

JOULU

Päivä ehtoon painuu pian
kuusta kuntoon laittaessa;
valmiiksi se saadaan vasta
taivaan kannen kiiluilla,
alkavassa juhlayössä
kirkkahassa tähtivyössä.

Tähtisilmäin kanssa kilvan
kynttilöiden liekit loistaa.
Lapset, autuus katsehissaan,
tutut joululaulut toistaa
leikkien ja karkeloiden –
ihmeitä unelmoiden.

Kun on syöty illallinen
alkaa aika odotuksen:
Milloin pukki kolkuttaa ja
lahjojansa kantamuksen
jaettavaks ovipieleen
jättää, vain nyt muistuu mieleen.

Myöhään valvotaan ja lapset
epäilee jo onnetarta,
kunnes kuuluu kopinaa ja
antimineen valkoparta
saapuu – lahjansa saa kukin;
onhan niitä ootettukin!

Kuusen kynttiläiset sammuu...

Päät taas painuu peiton alle;

pieni silmä akkunasta

katsoo kotvan taivahalle,

kunnes Nukkumatti kulkee

luokse, luomen kiinni sulkee.

Taivahalla tähtisilmät

kiilu, niit' ei uni paina.

Sieltä korkeudestansa

valaisseet ne ovat aina

kaikkien lasten jouluöitä,

kauneimpia kynttilöitä!

Perinteitä tulee ja menee, mikä on osoitus elävästä ja elinvoimaisesta kulttuurista. Sellaisesta, joka joustaa kuin olki jälkilöylyissä eikä katkea. Joulun henki elää ja voi hyvin, antamisen ja rauhan juhlassamme.

On turha surra mennyttä, vanhan ajan joulua, sillä elämme aina hyvän ajan joulua.

Muistorikasta ja rauhallista joulua kaikille.